

AGNIESZKA OGRODNIK-KALITA

Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

PŁATNOŚCI W RAMACH SYSTEMÓW WSPARCIA BEZPOŚREDNIEGO W SPRAWACH O PODZIAŁ MAJĄTKU WSPÓLNEGO MAŁŻONKÓW

1. UWAGI OGÓLNE

Możliwość uzyskania płatności w ramach systemów wsparcia bezpośredniego do gruntów rolnych rodzi problemy nie tylko na gruncie przepisów, które wprost zajmują się tą problematyką (związane np. ze spełnieniem przesłanek przyznania dopłat), lecz także może budzić wątpliwości innej natury. Dotyczą one między innymi podziału środków uzyskanych w ramach systemów wsparcia w postępowaniu o podział majątku wspólnego małżonków.

Przesłankami przyznania płatności są nadanie numeru identyfikacyjnego w trybie przepisów o krajowym systemie ewidencji producentów, ewidencji gospodarstw rolnych oraz ewidencji wniosków o przyznanie płatności i posiadanie łącznej powierzchni gruntów objętych obszarem zatwierdzonym nie mniejszej niż 1 ha¹. Co oczywiste, analiza zagadnienia zarysowanego w temacie artykułu nie jest możliwa z pominięciem tych przesłanek. Muszą one zostać zinterpretowane w powiązaniu

¹ Art. 7 ust. 1 ustawy z 15 lutego 2015 r. o płatnościach w ramach systemów wsparcia bezpośredniego (tekst jedn.: Dz.U. z 2018 r. poz. 1312).

z przepisami kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, dotyczącymi zarówno składników majątku wspólnego, jak i samego podziału tego majątku.

Należy podkreślić, że chwila ustania wspólności majątkowej małżeńskiej nie zawsze jest tożsama z momentem podziału majątku wspólnego małżonków. W takich przypadkach po ustaniu wspólności ustawowej majątek wspólny musi być również „przedmiotem gospodarowania”². W związku z tym szczególne wątpliwości budzi dokonanie podziału płatności, które zostały pobrane przez jednego z małżonków do gruntu, który był objęty wspólnością majątkową małżeńską, w okresie pomiędzy ustaniem wspólności a podziałem majątku wspólnego. Rozwiązanie wskazanego problemu jest niezwykle istotne, gdyż z żądaniem podziału majątku wspólnego osoby zainteresowane mogą wystąpić w każdym czasie³. Jeżeli więc podział majątku wspólnego jest dokonywany po upływie dłuższego okresu od chwili ustania wspólności, środki uzyskane w ramach płatności mogą być stosunkowo wysokie, a możliwość ich podziału będzie miała duże znaczenie dla byłych małżonków.

Ze względu na to, że podziału majątku wspólnego może dokonać sąd w wyroku rozwodowym, już na wstępie warto zaznaczyć, że takie rozwiązanie jest szczególnie pożądane w przypadku, w którym w skład majątku wspólnego wchodzi grunt, do którego pobierane są dopłaty. Usuwa ono bowiem wątpliwości związane z podziałem dopłat pobranych już po ustaniu wspólności, a przed podziałem majątku, ponieważ w takich przypadkach wyeliminowany zostaje „etap pośredni”, w którym majątek wspólny podlega przepisom o współwłasności w częściach ułamkowych⁴. Nie zaistnieje wówczas konieczność stosowania

² L. STECKI, *Ustanie ustawowej wspólności małżeńskiej majątkowej*, Poznań 1968, s. 46. Dopiero z chwilą dokonania podziału majątku wspólnego, czyli zniesienia stosunku współwłasności, przestaje istnieć majątek wspólny. H. CIEPŁA, *Podział majątku wspólnego małżonków po ustaniu wspólności ustawowej w orzecznictwie Sądu Najwyższego*, «Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego» 821.6/2014, s. 92. Por. również T. SMYCZYŃSKI, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2018, s. 146.

³ E. SKOWROŃSKA-BOCIAN, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. J. WIERCZYŃSKI, Warszawa 2014, s. 425, zaznacza jednak, że ze względów praktycznych wskazane jest „czynić to możliwie szybko”.

⁴ Por. J. SŁYK, D. GODLEWSKA, *Orzekanie o podziale majątku wspólnego małżonków w świetle badań aktowych*, «Zeszyty Prawnicze» 12.2/2012, s. 79.

art. 46 k.r.o.⁵ w zakresie, w jakim nakazuje on odpowiednie stosowanie przepisów o wspólności majątku spadkowego, a podział majątku nastąpi z chwilą uprawomocnienia się wyroku rozwodowego⁶. Sąd może jednak dokonać podziału majątku wspólnego tylko o tyle, o ile nie spowoduje to nadmiernej zwłoki w postępowaniu, a więc rozstrzygnięcie takie nie powinno wpłynąć ujemnie na bieg procesu o rozwód⁷.

Problematyka podziału płatności bezpośrednich do gruntów, które wchodziły w skład majątku wspólnego małżonków, chociaż ma ogromny walor praktyczny, nie jest właściwie zauważana w doktrynie⁸. Przy analizie spraw o podział majątku wspólnego w piśmiennictwie wśród składników tego majątku wyróżnia się „składniki majątkowe, których skuteczność nabycia zależy od dodatkowych wymogów”⁹. Niestety również w tym kontekście kwestie związane z płatnościami bezpośrednimi są pomijane. Tym bardziej warto więc pochylić się nad sygnalizowanym problemem.

Zagadnienia będące przedmiotem opracowania budzą natomiast rozbieżności w orzecznictwie. Sądy orzekające w tych sprawach przyjmują,

⁵ Ustawa z 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (tekst jedn.: Dz.U. z 2017 r. poz. 682); dalej: k.r.o.

⁶ J. SŁYK, [w:] *Komentarze Prawa Prywatnego, V: Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. OSAJDA, Warszawa 2017, s. 495.

⁷ J. IGNATOWICZ, *Orzekanie w procesie rozwodowym o małżeńskich sprawach majątkowych w świetle orzecznictwa*, [w:] J. IGNATOWICZ, *Ochrona posiadania i inne wybrane prace*, red. M. NAZAR, K. STEFANIUK, Warszawa 2014, s. 561. Por. również J. STUZIŃSKA, *Sądowy podział majątku wspólnego małżonków – wybrane problemy praktyczne*, [w:] *Wokół problematyki małżeństwa w aspekcie materialnym i procesowym*, red. J.M. ŁUKASIEWICZ, A.A. ARKUSZEWSKA, A. KOŚCIOŁEK, Toruń 2017, s. 507.

⁸ Na aprobatę zasługuje zwrócenie uwagi na to zagadnienie przez G. Jędrejka. Autor, dokonując analizy składników majątku wspólnego, podkreśla, że przynależność do majątków małżonków tzw. dopłat unijnych może budzić wątpliwości i oddzielnie traktuje uzyskane dopłaty oraz prawo do samych dopłat bezpośrednich. Te pierwsze, zdaniem autora, stanowią składnik majątku wspólnego, natomiast prawo do dopłat bezpośrednich przynależy do tego majątku, do którego przynależy gospodarstwo rolne. G. JĘDREJEK, *Komentarz do art. 31 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, «Lex» 2017.

⁹ Por. np. K. SKIPEKO, *Komentarz do spraw o podział majątku wspólnego małżonków*, Warszawa 2015, s. 171-174.

że środki przyznane w ramach płatności bezpośrednich podlegają podziałowi bądź że takiemu podziałowi nie podlegają, nie różnicując jednak co do zasady w tym zakresie dopłat pobranych przed ustaniem wspólności i tych, które zostały pobrane już po jej ustaniu, ale przed podziałem. Takie rozróżnienie wydaje się jednak konieczne i będzie miało miejsce w niniejszym opracowaniu.

2. PODZIAŁ PŁATNOŚCI W RAMACH SYSTEMÓW WSPARCIA BEZPOŚREDNIEGO POBRANYCH PRZED USTANIEM WSPÓLNOŚCI MAJĄTKOWEJ MAŁŻEŃSKIEJ

Możliwość objęcia płatności w ramach systemów wsparcia bezpośredniego podziałem majątku wspólnego zależy oczywiście od stwierdzenia, że płatności te rzeczywiście są składnikiem tej masy majątkowej. Przynależność dopłat unijnych do majątków małżonków została poddana analizie w odrębnym opracowaniu¹⁰, zbędne więc wydaje się powtarzanie w tym miejscu wskazanych już tam argumentów za ich zaliczeniem do majątku wspólnego. Warto jednak zwrócić uwagę na najważniejsze motywy, przemawiające za takim rozwiązaniem i wskazanie jego skutków na płaszczyźnie samego podziału tego majątku.

Regułą, która ma kluczowe znaczenie w kontekście podziału płatności pobranych w czasie trwania wspólności majątkowej małżeńskiej, jest zasada, zgodnie z którą majątek wspólny obejmuje przedmioty majątkowe nabyte w czasie jej trwania przez oboje małżonków lub przez jedno z nich. Istotnym argumentem przemawiającym za tezą, że dopłaty wchodzą do majątku wspólnego, jest więc wyjątkowy charakter regulacji art. 33 k.r.o., który to przepis powinien być interpretowany ściśle i nierozszerzająco¹¹.

Ze względu na to, że można dostrzec podobieństwo pomiędzy posiadaniem jako przesłanką uzyskania płatności bezpośrednich a posiadaniem

¹⁰ A. OGRODNIK-KALITA, *Płatności w ramach systemów wsparcia bezpośredniego a ustawy ustrój majątkowy*, «Prawo Europejskie w Praktyce» 147.9/2016, s. 10-14.

¹¹ J. SŁYK, [w:] *Komentarze Prawa Prywatnego...*, s. 394.

jako przesłanką nabycia prawa własności w drodze zasiedzenia, warto zwrócić uwagę na traktowanie rzeczy nabytych w drodze zasiedzenia w postępowaniu w sprawie o podział majątku wspólnego. W doktrynie wskazuje się, że z punktu widzenia art. 31 § 1 k.r.o. obojętny jest sposób nabycia przedmiotu majątkowego, w związku z czym nabycie prawa własności w drodze zasiedzenia podpada pod to pojęcie¹². Nie ma tutaj znaczenia fakt, czy tylko jedno z małżonków, czy oboje nabyli prawo własności przez zasiedzenie w konkretnej sytuacji. W jednym i w drugim wypadku nastąpi ten sam skutek w postaci wejścia nabytego przedmiotu do majątku wspólnego małżonków¹³. Przyjęcie, że wskazany skutek nastąpi tylko wtedy, gdy oboje małżonkowie są posiadaczami samoistnymi, byłoby niezgodne z zasadą przyjętą w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym, który w jednakowy sposób traktuje nabycie przedmiotu majątkowego przez oboje małżonków, jak i przez jedno z nich¹⁴. Małżonek niebędący posiadaczem znajduje się w „niezwykle uprzywilejowanej pozycji”¹⁵.

Nie można jednak zapominać, że „przez sam fakt powstania lub istnienia małżeńskiej wspólności ustawowej współmałżonek nie staje się posiadaczem samoistnym z tej racji, że taki przymiot stwierdza się u drugiego małżonka. Jednak stwierdzenie zasiedzenia własności po stronie jednego z małżonków nie wyłącza objęcia nabytego w ten sposób „przedmiotu majątkowego” małżonka wspólnością ustawową. Nie można bowiem utożsamiać samego sposobu stwierdzenia nabycia prawa (stwierdzenia zasiedzenia własności) ze skutkami prawnymi takiego nabycia w systemie małżeńskiej wspólności majątkowej”¹⁶. Sąd Najwyższy niezwykle trafnie zauważył ponadto, że brak osobistych

¹² K. SKIEPKO, *op. cit.*, s. 155; K. PIETRZYKOWSKI, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. PIETRZYKOWSKI, Warszawa 2018, s. 336.

¹³ K. SKIEPKO, *op. cit.*, s. 156.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ T. SOKOŁOWSKI, *Współposiadanie składników majątku wspólnego przez małżonków*, [w:] *Prawo cywilne – stanowienie, wykładnia i stosowanie. Księga pamiątkowa dla uczczenia setnej rocznicy urodzin Profesora Jerzego Ignatowicza*, red. M. NAZAR, Lublin 2015, s. 360. Por. również A. OGRODNIK-KALITA, *op. cit.*, s. 11.

¹⁶ Uchwała SN z 28 lutego 1978 r., III CZP 7/78, «OSNC» 9/1978, poz. 153.

kwalifikacji jednego z małżonków do nabycia prawa własności w drodze zasiedzenia nie stoi w sprzeczności z wejściem danego przedmiotu majątkowego do majątku wspólnego. Jest ono bowiem konsekwencją obowiązującego w małżeństwie ustroju majątkowego, który wprowadza do majątku wspólnego także przedmioty majątkowe nabyte przez jednego z małżonków¹⁷.

Powyższe uwagi i wnioski pozostają aktualne w kontekście płatności bezpośrednich pobranych w czasie trwania ustroju wspólności majątkowej. Podobnie tutaj należy odróżnić dwa zagadnienia: któremu z małżonków zostały płatności przyznane i do której masy majątkowej dopłaty wejdą po ich pobraniu¹⁸. Przyznanie płatności jednemu z małżonków nie oznacza więc automatycznego wejścia dopłat do jego majątku osobistego. Jako przedmiot majątkowy nabyty w czasie trwania wspólności dopłaty wejdą do majątku wspólnego, niezależnie od tego, czy zostały przyznane jednemu czy obojgu małżonkom, gdyż ustawodawca tych sytuacji nie różnicuje.

Aktualna w tym kontekście pozostaje reguła, zgodnie z którą wszelkie wątpliwości dotyczące przynależności danych przedmiotów do majątków małżonków powinny być rozstrzygane na korzyść majątku wspólnego małżonków¹⁹. Ustawodawca w sposób wyczerpujący określił jedynie składniki majątków osobistych małżonków, a w przypadku majątku wspólnego posłużył się ogólną regułą, zgodnie z którą w skład majątku wspólnego wchodzi przedmioty nabyte w czasie trwania wspólności przez jednego małżonka lub też oboje małżonków²⁰.

Analiza przynależności płatności bezpośrednich do majątków małżonków nie może być również, jak się wydaje, odewana od funkcji tego majątku. Majątek ten, jak podkreśla

¹⁷ Postanowienie SN z 11 sierpnia 2011 r., I CSK 647/10, «Lex» nr 1027161.

¹⁸ A. OGRODNIK-KALITA, *op. cit.*, s. 10. G. JĘDREJEK, *op. cit.*, natomiast, jak już wskazywano, częściowo odmiennie, wyróżnia uzyskane dopłaty i prawo do dopłat unijnych.

¹⁹ G. JĘDREJEK, *op. cit.*

²⁰ *Ibidem.*

Tomasz Sokołowski, ma istotne cechy funkcjonalne i ekonomiczne²¹. Stanowi podstawę bieżącej egzystencji rodziny oraz realizacji jej dalekosiężnych celów, związanych z kolejnymi fazami jej rozwoju, a także umożliwiał spełnianie podstawowych funkcji rodziny²². W związku z tym, zdaniem autora, wykładnia przepisów prawa majątkowego małżeńskiego powinna na pierwszym miejscu stawiać uwarunkowania i cele dotyczące rodziny²³. Postulat ten jest aktualny w kontekście dopłat unijnych.

Zakwalifikowanie płatności w ramach systemów wsparcia bezpośredniego jako składnika majątku wspólnego nie rozwiązuje jednak wszystkich problemów, jakie mogą się pojawić przy podziale majątku wspólnego w przypadkach, w których małżonkowie bądź tylko jeden z nich pobierają wskazane środki. Pomimo tego, że płatności wejdą do majątku wspólnego, wątpliwa jest możliwość objęcia ich podziałem w postępowaniu w sprawie o podział majątku wspólnego. Za trafnością takiego stanowiska przemawia kilka argumentów.

Po pierwsze, podział majątku wspólnego dotyczy składników, które znajdowały się w majątku wspólnym w chwili ustania ustroju majątkowego²⁴. Dopłaty zaś, ze względu na ich szczególne przeznaczenie, co do zasady nie będą już składnikiem majątku wspólnego. Dopłaty mogłyby podlegać rozliczeniu, gdyby nie zostały zużyte na potrzeby wspólnego gospodarstwa rolnego i rodziny, ale zostały na przykład ukryte²⁵. Fakt

²¹ T. SOKOŁOWSKI, *Komentarz do art. 31 k.r.o.*, [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz LEX*, red. H. DOLECKI, T. SOKOŁOWSKI, «Lex» 2013.

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*.

²⁴ Zgodnie ze stanowiskiem SN: „Skład majątku podlegającego podziałowi powinien być ustalany na chwilę, w której ustaje wspólność majątkowa małżeńska tj. majątek objęty wspólnością majątkową przestaje być majątkiem wspólnym i staje się majątkiem, do którego stosuje się odpowiednio przepisy o wspólności majątku spadkowego” (postanowienie SN z 26 października 2017 r., II CSK 883/16). Por. również A. URBAŃSKA-ŁUKASZEWICZ, *Zastosowanie art. 231 k.c. w postępowaniu w sprawie o podział majątku wspólnego*, [w:] *Prawo cywilne – stanowienie, wykładnia i stosowanie. Księga pamiątkowa dla uczczenia setnej rocznicy urodzin Profesora Jerzego Ignatowicza*, red. M. NAZAR, Lublin 2015, s. 483.

²⁵ Por. postanowienie SO w Lublinie z 2 listopada 2017 r., II Ca 410/17.

zużycia dopłat, przykładowo na zasiewy, nawożenie czy koszenie, przemawia za nierozliczeniem tych środków.

Ponadto wskazane szczególne przeznaczenie i cel płatności wykluczają co do zasady możliwość ich podziału, chyba że ten nie sprzeciwiałby się ich istocie. Trudno jednak w praktyce wyobrazić sobie sytuację, w której w ramach podziału majątku wspólnego płatności zostały przyznane małżonkom w częściach równych i byli małżonkowie muszą swoje części przeznaczyć, zgodnie z ich celem, na utrzymanie gospodarstwa w prawidłowej kulturze rolnej. Takie działania wymagają bowiem bez wątpienia współdziałania, które może być trudne do wypracowania w przypadku byłych małżonków. Należy podkreślić, że przyznanie płatności unijnych zostało ściśle powiązane z osobą producenta rolnego i ukierunkowane na konkretny cel²⁶. Niedopuszczalna wydaje się sytuacja, w której gospodarstwo rolne zostaje przyznane jednemu z obowiązkami rozliczenia płatności z drugim małżonkiem. Małżonek, któremu zostało przyznane gospodarstwo, musiałyby przecież i tak zużyć dopłaty zgodnie z ich przeznaczeniem, i takie rozwiązanie byłoby nie tylko nielogiczne, lecz także niesprawiedliwe.

3. PODZIAŁ DOPŁAT POBRANYCH PO USTANIU WSPÓLNOŚCI, A PRZED PODZIAŁEM MAJĄTKU WSPÓLNEGO

Szczególne wątpliwości budzi dokonanie podziału płatności, które zostały pobrane przez jednego z małżonków do gruntu, który był objęty wspólnością majątkową małżeńską, w okresie po ustaniu wspólności, a przed podziałem majątku wspólnego. Rozwiązanie wskazanego problemu jest istotne ze względu na to, że z żądaniem podziału majątku wspólnego osoby zainteresowane mogą, jak już wskazywano, wystąpić w każdym czasie. Zagadnienie to jest niezwykle interesujące przy wzięciu pod uwagę faktu, że w takich przypadkach odpadają argumenty za koniecznością objęcia dopłat podziałem związane z istotą wspólności majątkowej małżeńskiej czy samą istotą małżeństwa.

²⁶ *Ibidem*.

Wskazana kwestia była przedmiotem rozważań Sądu Najwyższego, poczynionych zarówno w wyniku skargi kasacyjnej wniesionej w sprawie o podział majątku wspólnego²⁷, jak i na skutek zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy²⁸. W tym drugim przypadku Sąd Najwyższy odmówił podjęcia uchwały, wskazując, że w sprawie nie powstało zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości i ograniczył się do przytoczenia argumentów, zawartych w pierwszym ze wskazanych orzeczeń.

Dokonanie analizy stanowiska Sądu Najwyższego należy poprzedzić związłym nakreśleniem stanu faktycznego, który legł u jego podstaw. Małżonkowie pozostawali w ustroju wspólności ustawowej od 1984 r. do 2005 r. W czasie jej trwania wnioskodawczyni w wyniku porozumienia pomiędzy małżonkami zrezygnowała z dotychczas wykonywanej pracy zawodowej, prowadziła gospodarstwo domowe, zajmowała się wspólnymi dziećmi stron oraz pomagała mężowi. Uczestnik natomiast prowadził gospodarstwo rolne, do którego od 2004 r. najpierw małżonkowie łącznie, a następnie wyłącznie były mąż, otrzymywali różnego rodzaju dopłaty unijne, które służyły pokrywaniu wydatków związanych z prowadzeniem gospodarstwa. Po ustaniu wspólności ustawowej wnioskodawczyni wyprowadziła się ze wspólnej nieruchomości i nie korzystała z dochodów i pożytków przynoszonych przez wspólne gospodarstwo. Majątek wspólny pozostał w posiadaniu męża, zajmującego się działalnością rolniczą, który nadal pobierał dopłaty unijne. Między małżonkami istniał spór co do tego, czy dopłaty unijne pobrane przez męża po ustaniu wspólności ustawowej powinny być uwzględniane przy ustaleniu wysokości dochodów ze wspólnego gospodarstwa, podlegającego podziałowi. Według Sądu Okręgowego do momentu ustania wspólności strony wspólnie posiadały gospodarstwo rolne i dochód z tego gospodarstwa powinien być ustalony z uwzględnieniem przyznanych im dopłat i rozliczony stosownie do przysługujących byłym małżonkom udziałów w majątku wspólnym. Natomiast dopłaty unijne pobrane już po ustaniu wspólności przysługiwały wyłącznie mężowi

²⁷ Postanowienie SN z 17 listopada 2011 r., IV CSK 93/11, «Lex» nr 1102266.

²⁸ Postanowienie SN z 13 grudnia 2013 r., III CZP 86/13, «Lex» nr 1448745.

jako posiadaczowi nieruchomości rolnych i ich wysokość nie została uwzględniona przez Sąd II instancji przy ustalaniu dochodu ze wspólnego gospodarstwa rolnego. Co ciekawe, w skardze kasacyjnej mąż wskazał, że dopłaty unijne, jako przysługujące posiadaczowi nieruchomości rolnych, stanowią składnik jego majątku osobistego i powinny być uwzględnione w rozliczeniu byłych małżonków jako nakłady poczynione przez uczestnika z jego majątku osobistego na majątek wspólny. Sąd Najwyższy oddalił skargę kasacyjną na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c., wskazując między innymi, że nie jest uprawniony do samodzielnego dokonywania konkretyzacji zarzutów lub też stawiania hipotez co do tego, jakiego aktu prawnego dotyczy podstawa skargi, i nie może zastąpić skarżącego w wyborze podstawy kasacyjnej.

Samo rozstrzygnięcie Sądu Najwyższego jest bez wątpienia trafne. Można jednak polemizować z motywami, wskazanymi w uzasadnieniu, chociaż, co należy podkreślić, przyjęte przez Sąd Najwyższy stanowisko nie zostało dogłębnie uargumentowane. Wskazanie, że „okoliczność, iż współwłaściciel rzeczy nie posiada jej ani nie realizuje w drodze roszczenia swojego uprawnienia do współposiadania rzeczy lub posiadania wyodrębnionej części rzeczy, nie stanowi przeszkody do domagania się przez tego współwłaściciela partycypowania proporcjonalnie do przysługującego mu udziału, w dochodach z rzeczy, jeżeli przynosi ona dochody”²⁹, wydaje się niepotrzebne i, co więcej, w kontekście dopłat unijnych razi sztucznością. Trudno zaaprobować stanowisko, w którym Sąd Najwyższy wskazuje, że brak posiadania rzeczy nie wyłącza partycypacji w dochodach z rzeczy wspólnej w kontekście prawa do podziału

²⁹ Postanowienie SN z 17 listopada 2011 r., IV CSK 93/11, «Lex» nr 1102266. Sąd Najwyższy powołał się tutaj na stanowisko zajęte w postanowieniu z dnia 21 września 2006 r., I CSK 128/06, «Lex» nr 395221. W przywołanym orzeczeniu chodziło o przychód w postaci wierzytelności z tytułu czynszu najmu. Sąd Najwyższy stwierdził, że „żaden ze współwłaścicieli nie może żądać, aby inny współwłaściciel lub współwłaściciele, którzy zajmują się zarządzaniem rzeczą wspólną, wypłacali do jego rąk odpowiadającą jego udziałowi część każdej wierzytelności, jaka powstała w związku z eksploatacją rzeczy wspólnej. Dopiero wyrażający się w określonej kwocie dochód netto, pozostały po upływie roku gospodarczego, w którym pokrywane były wydatki na rzecz wspólną, odrywa się całkowicie od przedmiotu współwłasności i dzieli się na odrębne części, przypadające poszczególnym współwłaścicielom”.

płatności, jeżeli to właśnie posiadanie jest przesłanką ich uzyskania. Co więcej, posiadanie nie musi wynikać z prawa podmiotowego, a to z niego Sąd Najwyższy wywodzi uprawnienie do dochodów z rzeczy. Nie można przecież zapominać o tym, że współwłasność jest tylko odmianą prawa własności, wyróżniającą się jedynie wielością podmiotów po stronie właścicielskiej³⁰. Prawo własności działek rolnych, któremu nie towarzyszy ich posiadanie w rozumieniu przepisów o płatnościach w ramach systemów wsparcia bezpośredniego, nie stanowi przesłanki do ubiegania się o przyznanie płatności obszarowych³¹. Sąd Najwyższy podkreślił ponadto, że art. 7 ustawy z 26 stycznia 2007 r. o płatnościach w ramach systemów wsparcia bezpośredniego³² „wskazuje warunki, od spełnienia których uzależnione jest przysługiwanie rolnikowi, posiadającemu grunty rolne, jednolitej płatności obszarowej, nie odnosi się natomiast w żadnym razie do kwestii składu i wartości majątku wspólnego małżonków lub ich majątków osobistych, jak też do kwestii podziału majątku wspólnego po ustaniu łączącego ich ustroju majątkowej wspólności ustawowej”³³. Powyższe stwierdzenie nie budzi wątpliwości, jednak nie wyklucza konieczności brania pod uwagę przesłanek przyznania płatności przy rozważaniu przez sądy możliwości rozliczenia płatności unijnych w postępowaniu o podział majątku wspólnego małżonków.

Chociaż analizowane stanowisko Sądu Najwyższego jest, jak już zaznaczono, bez wątpienia trafne, zdecydowanie negatywnie należy ocenić pogląd wyrażony w drugim ze wskazanych na wstępie orzeczeń. Sąd Najwyższy odmówił w nim podjęcia uchwały w związku z przedstawionym przez Sąd Okręgowy zagadnieniem prawnym: „Czy w sprawie o podział majątku wspólnego podlegają rozliczeniu, pobrane przez jednego z byłych małżonków po ustaniu wspólności ustawowej małżeńskiej, dopłaty unijne do gruntów rolnych stanowiących majątek wspólny byłych małżonków, przyznane w ramach wsparcia bezpośredniego oraz z tytułu wspierania gospodarowania na obszarach górskich

³⁰ E. GNIEWEK, *Prawo rzeczowe*, Warszawa 2014, s. 162.

³¹ Wyrok WSA w Warszawie z 24 stycznia 2017 r., II SA/Wa 1630/16.

³² Obecnie ustawa z 15 lutego 2015 r. o płatnościach w ramach systemów wsparcia bezpośredniego (tekst jedn.: Dz.U. z 2018 r. poz. 1312).

³³ Postanowienie SN z 17 listopada 2011 r., IV CSK 93/11, «Lex» nr 1102266.

i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania?”³⁴. W uzasadnieniu odmowy podjęcia uchwały stwierdzono, że w sprawie nie powstało zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości, gdyż stanowisko zajęte przez Sąd Najwyższy właśnie w analizowanym powyżej postanowieniu „zawiera wprost twierdzącą odpowiedź na wątpliwość zgłoszoną przez Sąd Okręgowy” i nie ma żadnych powodów do odejścia od tego w pełni trafnego stanowiska³⁵. Sąd Najwyższy ograniczył się jedynie do wskazania argumentów powołanych we wcześniejszym orzeczeniu, w tym tezy o braku przeszkód w domaganiu się partycypowania w dochodach z rzeczy, pomimo nieposiadania jej. Nie można jednak zapominać, że w stanie faktycznym postanowienia, do którego odesłał Sąd Najwyższy, dochody z gospodarstwa rolnego po ustaniu wspólności ustawowej zostały obliczone „bez uwzględnienia unijnych środków finansowych w ich wygenerowaniu”³⁶ i w takiej jedynie wysokości uczestnik został zobowiązany do ich rozliczenia. Trudno więc dopatrzeć się tutaj, jak wskazał Sąd Najwyższy, odpowiedzi wprost twierdzącej na pytanie zadane przez Sąd Okręgowy.

Z takim stanowiskiem nie można się zgodzić również ze względu na to, że odpowiedź na postawione przez Sąd Okręgowy pytanie nie może być sprowadzona do prostego stwierdzenia „tak” lub „nie”, jak zdaje się czynić Sąd Najwyższy. Należy podkreślić, że w rozważanych sprawach nie powinien mieć miejsca automatyzm rozstrzygnięcia i ze względu na przyjęte w przepisach o płatnościach bezpośrednich kryterium posiadania nie można z góry orzec, że we wszystkich przypadkach, w których małżonkowie po ustaniu wspólności są współwłaścicielami gospodarstwa rolnego, do którego pobierane są dopłaty unijne, dopłaty te będą objęte podziałem w ramach podziału majątku wspólnego lub takim podziałem nie będą objęte. Zasadnicze znaczenie ma właśnie przesłanka przyznania rolnikowi płatności bezpośrednich, którą jest, oprócz nadania numeru identyfikacyjnego, posiadanie przez tego rolnika określonej powierzchni gruntów. Ustawodawca nie przyjął więc

³⁴ Por. postanowienie SN z 13 grudnia 2013 r., III CZP 86/13, «Lex» nr 1448745.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ Postanowienie SN z 17 listopada 2011 r., IV CSK 93/11, «Lex» nr 1102266.

tutaj kryterium przysługiwania rolnikowi określonego prawa podmiotowego do gruntu, którym mogłoby być oczywiście na przykład prawo własności, które często w równych udziałach przysługuje małżonkom w odniesieniu do obszarów objętych płatnościami³⁷, ale za wystarczające uznał posiadanie gruntu³⁸. Również przepisy normujące wpisy do ewidencji uzależniają otrzymanie statusu producenta rolnego od posiadania gospodarstwa rolnego i nie ma tutaj znaczenia charakter praw przysługujących do nieruchomości³⁹. Pojęcie „posiadanie gruntów rolnych” należy rozumieć jako faktyczne ich użytkowanie. Za takim rozumieniem użytego przez ustawodawcę pojęcia przemawia cel płatności, jakim jest dofinansowanie produkcji rolnej i pomoc rolnikom, którzy faktycznie użytkują będące w ich posiadaniu grunty rolne, a nie tylko są formalnymi posiadaczami gruntów, do których wnioskuje o dopłaty⁴⁰. Aby więc zostać beneficjentem pomocy w ramach płatności do gruntów rolnych, „nie wystarczy być posiadaczem (samoistnym) działek rolnych w rozumieniu kodeksu cywilnego, ale należy je również rolniczo użytkować. Istotą przedmiotowych płatności jest więc to, że są one przyznawane osobie, która rzeczywiście użytkuje grunty, tzn. decyduje, jakie rośliny uprawiać, jakich dokonywać zabiegów agrotechnicznych, zbiera plony, utrzymuje te grunty zgodnie z normami dobrej kultury rolnej⁴¹. Okolicznościami przemawiającymi za odmową przyznania płatności bezpośrednich do deklarowanych we wniosku gruntów są brak użytkowania rolniczego działek czy brak realnego wpływu na sposób prowadzenia działalności rolniczej na gruntach⁴². Takie czynności jak jednokrotny wysiew nawozu czy jednokrotne dokonanie wykoszenia traw są tylko incydentalne i nie świadczą o faktycznym rolniczym użytkowaniu działki⁴³. Partycypowanie w płatnościach jest tym bardziej

³⁷ Por. postanowienie SR w Piszcu z 14 grudnia 2016 r., I Ns 31/15.

³⁸ A. OGRODNIK-KALITA, *op. cit.*, s. 7.

³⁹ T. KALITA, *Glosa do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 3 grudnia 2013 r. (sygn. akt P 40/12)*, «Prawo Europejskie w Praktyce» 123.9/2014, s. 85.

⁴⁰ Wyrok WSA w Rzeszowie z 7 marca 2016 r., I SA/Rz 1100/15, «Lex» nr 2023468.

⁴¹ Wyrok WSA w Warszawie z 11 stycznia 2017 r., V SA/Wa 728/16, «Lex» nr 2330311.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ *Ibidem*.

nie do przyjęcia w przypadkach, w których jeden z byłych małżonków nie posiada gruntów nawet w rozumieniu kodeksu cywilnego, a takie rozwiązanie wynika ze stanowiska Sądu Najwyższego.

Oczywiście inaczej należy ocenić sytuację, w której byli małżonkowie po ustaniu małżeństwa dzielą się obowiązkami wynikającymi z posiadania gospodarstwa rolnego i tym samym oboje spełniają kryterium posiadania.

Warto zwrócić w tym kontekście uwagę na stanowisko zajęte przez Sąd Rejonowy we Włocławku, które pozwala mieć nadzieję, że sprawach o podział majątku wspólnego, w których jeden z byłych małżonków pobierał dopłaty już po ustaniu wspólności, a przed podziałem, sądy nie będą przyjmowały poglądu, wyrażonego przez Sąd Najwyższy bez żadnej refleksji. Wskazany sąd, powołując się na analizowane powyżej orzeczenia Sądu Najwyższego, wskazał, że „generalnie małżonkowie muszą podzielić się dopłatami unijnymi do gospodarstwa rolnego, otrzymanymi już po rozwodzie, a przed podziałem majątku”, gdyż Sąd Najwyższy uznał, że są dochodem z gospodarstwa rolnego, niemniej zawsze decydują okoliczności danej sprawy⁴⁴. Słusznie zwrócono uwagę na fakt, że dotacje unijne mają na celu poprawę warunków gospodarowania i były w danej sprawie pobierane przez osobę, która faktycznie zajmowała się prowadzeniem gospodarstwa. Środki uzyskane w ramach dopłat zostały przeznaczone na potrzeby gospodarstwa, nie było więc podstaw do ich rozliczenia. W sprawie nie zostało wykazane, aby uczestnik poza dopłatami unijnymi, które przeznaczał na potrzeby gospodarstwa, uzyskiwał jakiegokolwiek dochody z tego gospodarstwa, a to dopiero mogłoby implikować jakiegokolwiek wzajemne rozliczenia⁴⁵.

Również na uwagę i zarazem aprobatę zasługuje postanowienie Sądu Okręgowego w Lublinie, gdzie mąż deklarował do dopłat działki i łącznie pobrał w latach 2010-2012 sumę około 36 000 zł, a w 2011 r. pomiędzy małżonkami została ustanowiona rozdzielność majątkowa⁴⁶. W chwili podziału majątku wspólnego małżonkowie byli już po rozwodzie.

⁴⁴ Postanowienie SR we Włocławku z 31 maja 2017 r., I Ns 2090/13.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ Postanowienie SO w Lublinie z 2 listopada 2017 r., II Ca 410/17.

Sąd pierwszej instancji, odnosząc się do żądania wnioskodawczyni rozliczenia płatności bezpośrednich, wskazał, że jedynie w nieznacnej części zasługiwał on na uwzględnienie. Sąd Rejonowy podkreślił, że „dopłaty unijne mają charakter administracyjny, nie wynikają z samego faktu bycia właścicielem i, choć przysługują posiadaczom ziemi rolnej, nie są konsekwencją samego jej posiadania”⁴⁷. Świadczenia te nie są w sensie ścisłym ani pożytkami, ani innymi przychodami, podlegającymi rozliczeniu na podstawie art. 207 k.c. Płatności bezpośrednie są świadczeniami ściśle związanymi z osobą producenta rolnego, umożliwiając mu uzyskanie opłacalności produkcji rolnej i w żaden sposób nie są związane z prawem własności nieruchomości rolnej⁴⁸. W ocenie Sądu Rejonowego jedynie dopłaty za 2011 r. powinny zostać rozliczone, ponieważ pomiędzy stronami istniał wówczas ustrój wspólności majątkowej i razem prowadzili oni gospodarstwo wspólne, chociaż większość czynności wykonywał faktycznie mąż. W kolejnych zaś latach „małżonkowie samodzielnie gospodarowali na podzielonych do korzystania nieruchomościach rolnych, stąd też każde z nich było uprawnione do pobierania dopłat do użytkowanych przez siebie nieruchomości”⁴⁹. Sąd Okręgowy podkreślił natomiast, powołując się na analizowane już stanowisko Sądu Najwyższego, zajęte w postanowieniu z 13 grudnia 2013 r., że dopłaty co do zasady powinny podlegać rozliczeniu przy podziale majątku wspólnego, ale nie oznacza to konieczności ich podziału po połowie. W tego rodzaju sytuacjach najwłaściwsze jest, gdy dopłaty związane są z prowadzeniem wspólnego gospodarstwa rolnego, uwzględnienie ich przy ustalaniu dochodowości gospodarstwa rolnego i rozliczenie małżonków z dochodu⁵⁰. Dopłaty stanowią bowiem tylko jeden z przychodów gospodarstwa rolnego, a nie można tracić z pola widzenia wydatków ponoszonych na prowadzenie gospodarstwa rolnego⁵¹. Jeżeli jeden z małżonków prowadzi samodzielnie gospodarstwo rolne na mocy porozumienia z drugim małżonkiem, rozliczenie powinno

⁴⁷ *Ibidem.*

⁴⁸ *Ibidem.*

⁴⁹ *Ibidem.*

⁵⁰ *Ibidem.*

⁵¹ *Ibidem.*

nastąpić według wysokości możliwego do uzyskania czynszu dzierżawnego⁵². Drugi ze współwłaścicieli nie może liczyć na to, że będzie w pełni korzystał z tego, iż pożytki i inne przychody zostały osiągnięte dzięki pracy i zapobiegliwości innego współwłaściciela, do czego on sam w niczym się nie przyczynił⁵³.

W powoływanej wyżej sprawie byli małżonkowie podzielili się gruntami wspólnego gospodarstwa rolnego do korzystania. Małżonkowie mogą po ustaniu wspólności ustawowej zawrzeć umowę, mocą której dokonują wydzielenia części majątku wspólnego do wyłącznego korzystania⁵⁴. Jako współwłaściciele dokonali więc fizycznego podziału rzeczy do korzystania (*quod usum*), który oczywiście nie oznacza zniesienia współwłasności⁵⁵. W związku z tym zdaniem sądu, w 2012 r., każde z nich było uprawnione do korzystania z odpowiedniej części gruntów i pobierania korzyści z tym związanych, również w postaci dopłat, a były mąż w 2012 r. pobrał dopłaty tylko do tych gruntów, które pozostały w jego posiadaniu⁵⁶. Takie rozwiązanie problemu podziału płatności bezpośrednich należy na pewno ocenić pozytywnie. Jeżeli w obecnym stanie prawnym możliwe jest pobieranie płatności przez każdego z małżonków w czasie trwania małżeństwa⁵⁷, to tym bardziej jest to możliwe już po jego ustaniu. Ważne jest jednak, że podział gospodarstwa musi rzeczywiście i realnie służyć określeniu sposobu korzystania z rzeczy wspólnej, a nie jedynie tworzeniu warunków do uzyskania płatności przez sztuczne podziały gospodarstw rolnych⁵⁸. W takich przypadkach ocenie podlega na przykład, czy deklarowane gospodarstwa mogą być określone jako samodzielne jednostki wytwarzające produkty rolne

⁵² *Ibidem*.

⁵³ *Kodeks cywilny. Komentarz, II: Własność i inne prawa rzeczowe*, red. J. GUDOWSKI, Warszawa 2016, s. 434.

⁵⁴ L. STECKI, *op. cit.*, s. 46.

⁵⁵ Por. E. GNIEWEK, *Prawo rzeczowe*, Warszawa 2014, s. 174; J. IGNATOWICZ, K. STEFANIUK, *Prawo rzeczowe*, Warszawa 2006, s. 135.

⁵⁶ Por. postanowienie SO w Lublinie z 2 listopada 2017 r., II Ca 410/17.

⁵⁷ Por. wyrok TK z 3 grudnia 2013 r., P 40/12, «OTK-A» 9/2013, poz. 133.

⁵⁸ *Ibidem*.

oraz czy są samodzielnie zarządzane przez każde z małżonków⁵⁹ bądź byłych małżonków.

Warto również pochylić się nad rozważaniami zawartymi w uzasadnieniu postanowienia Sądu Okręgowego w Olsztynie⁶⁰, gdzie w wyodrębnionym punkcie „rozliczenie pożytków pobranych przez uczestnika z majątku wspólnego po ustaniu wspólności ustawowej” poświęcono wiele, w porównaniu z pozostałymi orzeczeniami, uwagi płatnościom bezpośrednim. Sąd Okręgowy z aprobatą ocenił stanowisko zajęte w powołanej na wstępie uchwałę Sądu Najwyższego, dzieląc je w całości i przyjmując za swoje. Podkreślił ponadto, że „brak jest jakichkolwiek aksjologicznych podstaw do szczególnego traktowania dochodu z majątku wspólnego, jakim są dopłaty bezpośrednie. Trudno przyjąć, że małżonek, który posiadałby kilkanaście nieruchomości wspólnych i czerpał dochód z ich wynajmu, musiałby się na wniosek rozliczyć z drugim współwłaścicielem, natomiast taki obowiązek nie zachodziłby w przypadku posiadacza gruntu rolnego pobierającego dopłaty⁶¹. Nie można jednak zgodzić się z taką argumentacją. Po pierwsze, niezrozumiałe wydaje się odwoływanie do podstaw aksjologicznych w przypadku, w którym wykładnia przepisów regulujących przesłanki przyznania płatności bezpośrednich pozwala na rozwiązanie problemu ich rozliczenia w postępowaniu o podział majątku wspólnego. Co więcej, przyjmując jednak taki sposób argumentacji, wydaje się, że brak jest właśnie aksjologicznych podstaw do rozliczenia dopłat. Ze względu na przesłankę posiadania, która została już poddana analizie, nie ma również minimum porównywalności pomiędzy dochodem z wynajmu nieruchomości i dopłatami unijnymi. W przypadku dopłat unijnych decydującego znaczenia nie ma samo uznanie tych środków za dochód z gospodarstwa rolnego, ale kryterium ich przysługiwania i przede wszystkim cel, na jaki powinny zostać przeznaczone. Tak jak już wskazywano, płatności te są świadczeniami ściśle związanymi

⁵⁹ *Ibidem.*

⁶⁰ Postanowienie SO w Olsztynie z 28 września 2017 r., IX Ca 241/17.

⁶¹ *Ibidem.*

z osobą producenta rolnego i umożliwiają mu uzyskanie opłacalności produkcji rolnej.

Sąd Okręgowy uznał jednak, że możliwość przyznania dopłat jedynie faktycznym posiadaczom nie powoduje, że nie ma do ich rozliczenia zastosowania art. 207 k.c. W związku z tym jeśli jeden z małżonków pobrał z wyłączeniem drugiego dopłaty bezpośrednio do wspólnych gruntów rolnych, to powinien rozliczyć się z drugim małżonkiem stosownie do posiadanego przez niego udziału 1/2⁶². W stanie faktycznym analizowanej sprawy konsekwencją takiego stanowiska była konieczność rozliczenia płatności pobranych przez uczestnika do wspólnych gruntów rolnych za lata 2013–2015 o łącznej wysokości prawie 100 000 zł.⁶³ W związku z powyższym dopłata należna wnioskodawczyni od uczestnika została powiększona o połowę wartości płatności bezpośrednich pobranych w tym okresie, czyli prawie 50 000 zł. Rozstrzygnięcie budzi poważne zastrzeżenie nie tylko z punktu widzenia prawa, ale i logiki. W jego następstwie bowiem były mąż musi przekazać żonie środki, których już nie posiada od kilku lat. Należy również zaznaczyć, że uczestnik pobierał jednolite płatności obszarowe, płatność za zazielenienie i płatności obszarowe do powierzchni upraw roślin strączkowych i motylkowatych drobonasiennych.

Nie bez znaczenia jest tutaj regulacja art. 18 ustawy o płatnościach w ramach systemów wsparcia bezpośredniego, zupełnie pomijana w orzecznictwie. Zgodnie z tym przepisem w przypadku, gdy działka rolna lub zwierzę, do których rolnik ubiega się o przyznanie płatności, stanowią przedmiot posiadania samoistnego i zależnego, płatności bezpośrednio przysługują posiadaczowi zależnemu. W przypadku natomiast gdy działka jest przedmiotem współposiadania, płatności bezpośrednio przysługują temu współposiadaczowi, na którego pozostali współposiadacze wyrazili zgodę. Zgoda ta nie jest wymagana jedynie w przypadku, w którym miałyby pochodzić od współposiadacza będącego małżonkiem wnioskodawcy. Również więc we wskazanych wypadkach ustawodawca nie posługuje się kryterium prawa podmiotowego,

⁶² *Ibidem.*

⁶³ *Ibidem.*

jakim jest własność czy współwłasność, ale kryterium faktycznego władztwa nad rzeczą. To nie współwłaściciel jest uprawniony do wyrażenia zgody, ale współposiadacz, co oczywiście nie wyklucza tożsamości tych podmiotów.

4. USTALENIE WYSOKOŚCI DOPLAT POBRANYCH PRZEZ JEDNEGO Z MAŁŻONKÓW

Rozważana problematyka wiąże się z koniecznością ustalenia faktu uzyskania przez jedno z małżonków płatności w ramach systemów wsparcia bezpośredniego, a także ich wysokości. Również tutaj należy odróżnić dopłaty pobrane jeszcze w trakcie trwania wspólności majątkowej małżeńskiej i te, które zostały pobrane już po ustaniu wspólności, ale przed podziałem majątku wspólnego.

Wydaje się, że jeżeli chodzi o dopłaty pobrane jeszcze w czasie trwania małżeństwa, ich wysokość, jako składnika majątku wspólnego, powinien ustalić sąd. Ustalenie składu i wartości majątku wspólnego, które jest kluczowym elementem postępowania o jego podział, jest obowiązkiem sądu⁶⁴. Sąd może zwrócić się do odpowiednich instytucji w celu uzyskania informacji o składnikach majątku wspólnego uczestników postępowania⁶⁵. W analizowanych sprawach informacje o przyznaniu dopłat oraz o ich wysokości można uzyskać w Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa⁶⁶. Informacja ta jest informacją publiczną, ale jest udzielana na wniosek⁶⁷. Obowiązek udostępnienia informacji pub-

⁶⁴ Art. 684 k.p.c. w związku z art. 567 § 3 k.p.c. Por. K. SKIEPKO, *op. cit.*, s. 79.

⁶⁵ K. SKIEPKO, *op. cit.*, s. 80.

⁶⁶ Ustawa z 9 maja 2008 r. o Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (tekst jedn.: Dz.U. z 2017 r. poz. 2137).

⁶⁷ Art. 6 ust. 1 pkt 5 lit. g ustawy z 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (tekst jedn.: Dz. U. z 2018 r. poz. 1330); dalej: u.d.i.p. Por. również I. KAMIŃSKA, M. ROZBICKA-OSTROWSKA, *Komentarz do art. 10 u.d.i.p.*, [w:] *Ustawa o dostępie do informacji publicznej. Komentarz*, «Lex» 2015. Wojewódzki Sąd Administracyjny w Krakowie wskazał, że „u.d.i.p. nie zawiera definicji legalnej pojęcia informacji publicznej, wskazując jedynie ogólnikowo, że informacją publiczną jest każda informacja o sprawach publicznych. Doprecyzowaniu tego pojęcia służy katalog przykładowych

licznej na wniosek istnieje wyłącznie w sytuacji, gdy wnioskodawca nie posiada żądanej informacji publicznej⁶⁸. W przypadku dopłat pobranych przed ustaniem wspólności, a więc jeszcze w czasie jej trwania prawdopodobna wydaje się sytuacja, w której sąd dysponuje informacjami o wysokości uzyskanych dopłat od wnioskodawcy. W trakcie trwania małżeństwa wiedza na temat takich okoliczności jest naturalną konsekwencją praw i obowiązków małżeńskich, w tym obowiązku udzielania sobie wzajemnie informacji o stanie majątku wspólnego.

Odmierna reguła natomiast będzie obowiązywała, jak wskazano, odnośnie do płatności bezpośrednich pobranych już po ustaniu wspólności, a przed podziałem majątku wspólnego. W takim przypadku, gdy jedno z małżonków żąda ich rozliczenia, to na nim będzie ciążył obowiązek wskazania ich wysokości. Artykuł 567 k.p.c. w związku z art. 684 k.p.c. nakłada na sąd obowiązek działania z urzędu wyłącznie w odniesieniu do ustalenia składników majątku wspólnego. Żądając zaś rozliczenia dopłat pobranych już po ustaniu wspólności majątkowej małżeńskiej, uczestnik powinien dokładnie oznaczyć ich wysokość. Do pisma procesowego zawierającego żądanie tego rodzaju ma zastosowanie art. 130 k.p.c., w związku z czym w rachubę wchodzi zwrot wniosku w razie nieusunięcia w terminie jego braku formalnego⁶⁹. I tutaj jednak obowiązek udostępnienia informacji na temat wysokości płatności będzie istniał wyłącznie w sytuacji, gdy żądający jej małżonek tej informacji nie posiada. Można wyobrazić sobie sytuację, w której byli małżonkowie, pomimo ustania małżeństwa, dzielą się informacjami o wysokości dopłat. Jest to szczególnie prawdopodobne w przypadkach, w których są oni współposiadaczami gruntu, do którego udzielane są dopłaty.

danych uznanych za informację publiczną zawarty w art. 6 u.d.i.p. Jak wynika przy tym z art. 6 ust. 1 pkt 5 lit. g, udostępnieniu podlega informacja publiczna, w szczególności o majątku publicznym, w tym o pomocy publicznej, tj. danych podmiotu/ów, które ze środków publicznych otrzymały pomoc, oraz terminów jej otrzymania, przy czym informacja ta nie jest publikowana w rejestrach prowadzonych przez ARiMR na podstawie ustawy z 18 grudnia 2003 r. o krajowym systemie producentów, ewidencji gospodarstw rolnych oraz ewidencji wniosków o przyznanie płatności⁷⁰. Wyrok WSA w Krakowie z 29 maja 2015 r., II SAB/Kr 47/15, «Lex» nr 1755650.

⁶⁸ Por. wyrok NSA z 11 marca 2015 r., I OSK 934/14, «Lex» nr 1667851.

⁶⁹ Por. postanowienie SO w Olsztynie z 28 września 2017 r., IX Ca 241/17.

W obu wyróżnionych sytuacjach ustalenie wysokości dopłat nie przesądza jeszcze oczywiście o konieczności ich rozliczenia⁷⁰.

5. ZAKOŃCZENIE

Powyższe rozważania potwierdzają tezę, zgodnie z którą problematyka podziału majątku wspólnego jest „wciąż żywotna”⁷¹ i w praktyce pojawiają się w tym zakresie nowe, nieznane dotąd problemy.

Mając na uwadze dokonane ustalenia, uprawnione wydaje się stwierdzenie, że nie można przyjąć ogólnej zasady, pozwalającej przyjąć, że płatności w ramach systemów wsparcia bezpośredniego będą podlegały rozliczeniu w postępowaniu o podział majątku wspólnego małżonków, czy też nie. Należy stanowczo podkreślić, że przepisy prawa cywilnego i prawa rodzinnego dotyczące podziału majątku wspólnego nie mogą być interpretowane w oderwaniu od przepisów określających przesłanki przyznania dopłat, a tak zdaje się czynić Sąd Najwyższy. W przypadku podziału dopłat pobranych już po ustaniu małżeństwa przez rozwód tracą na znaczeniu argumenty dotyczące istoty i celu wspólności majątkowej małżeńskiej, jeśli w takich wypadkach również wspólność ustała.

Problemy związane z tematem i zaproponowane powyżej rozwiązania są bez wątpienia dyskusyjne i należy wyrazić nadzieję, że do dyskusji o płatnościach bezpośrednich w postępowaniu o podział majątku wspólnego będą przyczynkiem, gdyż zagadnienie jest bez wątpienia złożone i wieloaspektowe.

⁷⁰ W drodze szeroko rozumianej analogii warto zwrócić uwagę na postanowienie SN, zgodnie z którym: „Sąd samodzielnie rozstrzyga spór o to, czy nieruchomości objęta aktem własności weszła do wspólnego majątku dorobkowego rolnika i jego małżonka, czy też należy do majątku osobistego rolnika. Wiążąca moc prawna aktu administracyjnego sprowadza się do tej sfery stosunków, do której uregulowania organ administracyjny jest ustawowo powołany” (postanowienie SN z 21 maja 1999 r., III CKN 244/98). I tutaj, podobnie, informacja Oddziału Regionalnego ARiMR, dotycząca decyzji o przyznaniu płatności i ich wysokości nie jest równoznaczna z koniecznością rozliczenia dopłat w postępowaniu o podział majątku wspólnego małżonków.

⁷¹ L. STECKI, *op. cit.*, s. 77.

PLATNOŚCI W RAMACH SYSTEMÓW WSPARCIA BEZPOŚREDNIEGO W SPRAWACH O PODZIAŁ MAJĄTKU WSPÓLNEGO MAŁŻONKÓW

Streszczenie

Artykuł podejmuje problematykę płatności w ramach systemów wsparcia bezpośredniego jako istotnego problemu w postępowaniach o podział majątku wspólnego małżonków. Zagadnienie to nie jest właściwie zauważane w doktrynie, chociaż budzi rozbieżności w orzecznictwie. Autorka wyróżnia płatności, które zostały pobrane przed ustaniem wspólności majątkowej małżeńskiej i te, które zostały pobrane już po ustaniu wspólności, a przed podziałem majątku wspólnego. Poddaje krytycznej analizie dwa orzeczenia Sądu Najwyższego, dotyczące możliwości rozliczenia dopłat unijnych przez byłych małżonków, a także liczne rozstrzygnięcia, wydane w sprawach o podział majątku wspólnego małżonków. Ważnym procesowym zagadnieniem, analizowanym w opracowaniu jest ustalenie przez sąd faktu uzyskania dopłat przez jednego z małżonków, a także ich wysokości. Przeprowadzone rozważania pozwoliły stwierdzić, że w sprawach o podział majątku wspólnego, w sytuacjach w których małżonkowie pobierali dopłaty unijne, nie powinien mieć miejsca automatyzm rozstrzygnięcia i zawsze należy wziąć pod uwagę wszystkie okoliczności sprawy.

PAYMENTS WITHIN DIRECT SUPPORT SYSTEMS IN CASES RELATED TO THE DIVISION OF SPOUSES' JOINT PROPERTY

Summary

The article discusses issues concerning payments within direct support systems as a significant problem in the proceedings related to the division of spouses' joint property. This issue has not received due attention in the doctrine, even though it is giving rise to divergences in judicial practice. I make a distinction between payments received before the termination of the spouses' joint property and those received after the termination but before the division of their joint property. I carry

out a critical analysis two judgements of the Polish Supreme Court concerning former spouses' possibility to settle EU subsidies, and I also review numerous judicial decisions issued in cases related to the division of spouses' joint property. An important issue in the legal proceedings I analyse in this study is the court's determination of the fact that one of the spouses received subsidies and their amount. My discussion leads to the conclusion that in cases related to division of joint property in the situations where the spouses have received EU subsidies judicial decisions should not be taken automatically, and all the circumstances of the case should always be considered.

Słowa kluczowe: dopłaty unijne; współwłasność; posiadanie; grunty rolne; małżeństwo.

Keywords: EU subsidies; co-ownership; possession; agricultural land; marriage.

Literatura

- CIEPŁA H., *Podział majątku wspólnego małżonków po ustaniu wspólności ustawowej w orzecznictwie Sądu Najwyższego*, «Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego» 821.6/2014, s. 91-99.
- GNIEWEK E., *Prawo rzeczowe*, Warszawa 2014.
- IGNATOWICZ J., *Orzekanie w procesie rozwodowym o małżeńskich sprawach majątkowych w świetle orzecznictwa*, [w:] J. IGNATOWICZ, *Ochrona posiadania i inne wybrane prace*, red. M. NAZAR, K. STEFANIUK, Warszawa 2014, s. 551-590.
- IGNATOWICZ J., STEFANIUK K., *Prawo rzeczowe*, Warszawa 2006.
- JĘDREJEK G., *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, «Lex» 2017.
- KALITA T., *Glosa do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 3 grudnia 2013 r. (sygn. akt P 40/12)*, «Prawo Europejskie w Praktyce» 123.9/2014, s. 79-85.
- KAMIŃSKA I., ROZBICKA-OSTROWSKA M., *Ustawa o dostępie do informacji publicznej. Komentarz*, «Lex» 2015.
- Kodeks cywilny. Komentarz, II: Własność i inne prawa rzeczowe*, red. J. GUDOWSKI, Warszawa 2016.
- Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz LEX*, red. H. DOLECKI, T. SOKOŁOWSKI, «Lex» 2013.
- Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. PIETRZYKOWSKI, Warszawa 2018.

- Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. J. WIERCIŃSKI, Warszawa 2014.
- Komentarze Prawa Prywatnego, V: Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, red. K. OSAJDA, Warszawa 2017.
- OGRODNIK-KALITA A., *Płatności w ramach systemów wsparcia bezpośredniego a ustawy o strukturze majątkowej*, «Prawo Europejskie w Praktyce» 147.9/2016, s. 7-14.
- SKIEPKO K., *Komentarz do spraw o podział majątku wspólnego małżonków*, Warszawa 2015.
- SŁYK J., GODLEWSKA D., *Orzekanie o podziale majątku wspólnego małżonków w świetle badań aktowych*, «Zeszyty Prawnicze» 12.2/2012, s. 73-97.
- SMYCZYŃSKI T., *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2018.
- SOKOŁOWSKI T., *Współposiadanie składników majątku wspólnego przez małżonków*, [w:] *Prawo cywilne – stanowienie, wykładnia i stosowanie. Księga pamiątkowa dla uczczenia setnej rocznicy urodzin Profesora Jerzego Ignatowicza*, red. M. NAZAR, Lublin 2015, s. 351-375.
- STECKI L., *Ustanie ustawowej wspólności małżeńskiej majątkowej*, Poznań 1968.
- STUDZIŃSKA J., *Sądowy podział majątku wspólnego małżonków – wybrane problemy praktyczne*, [w:] *Wokół problematyki małżeństwa w aspekcie materialnym i procesowym*, red. J.M. ŁUKASIEWICZ, A.A. ARKUSZEWSKA, A. KOŚCIÓŁEK, Toruń 2017, s. 492-515.
- URBAŃSKA-ŁUKASZEWICZ A., *Zastosowanie art. 231 k.c. w postępowaniu w sprawie o podział majątku wspólnego*, [w:] *Prawo cywilne – stanowienie, wykładnia i stosowanie. Księga pamiątkowa dla uczczenia setnej rocznicy urodzin Profesora Jerzego Ignatowicza*, red. M. NAZAR, Lublin 2015, s. 481-493.